

Peter Englund: Tal om Alice Munro

Talare

Peter Englund
Svenska Akademiens ständige
sekreterare

Datum

10 december 2013

Plats

Stockholm

Det kan verka som en paradox men är egentligen helt logiskt: det vi kallar världslitteratur är i regel fast förankrat i det lokala, och enskilda. Alice Munro tecknar i sitt författarskap med närmast antropologisk exakthet en igenkännlig och stilla vardagsvärld med dess trygga yttre rekvisita; hennes motsvarighet till William Faulkners Yoknapatawpha County heter sydvästra Ontario, för det är där, i det platta kanadensiska jordbrukslandskapet med dess breda floder och till synes intetsägande små städer, som de flesta av hennes noveller utspelar sig. Men lugnet och enkelheten är på alla vis bedräglig.

Den yttre världens trygghet är alltid skenbar hos Alice Munro. Där öppnas portaler till en inre värld, där motsatsen gäller. Munro skriver om det som brukar kallas vanligt folk, men hon kan tack vare sin intelligens, medkänsla och häpnadsväckande uppfattningsförmåga ge deras liv en märklig värdighet, ja återupprättelse, i det att hon visar hur mycket ovanlighet som kan rymmas i det där sprängfyllda tomrummet Det Vanliga. Det triviala och trista flätas samman med det häpnadsväckande och outgrundliga. Men aldrig till priset av det motsägelsefulla. Om man inte tidigare fantiserat om okända människor man ser på bussen, börjar man göra det efter att ha läst Alice Munro.

Hennes noveller bygger i ringa utsträckning på yttre dramatik. De är ett känslornas kammerspel, en värld av tystnader och lögner och väntan och längtan. Det riktigt stora sker inne i hennes personer. Den största smärtan förblir uttryckt. Hon har som få andra intresserat sig för de tysta och tystade, för de passiva, för dem som väljer att inte välja, lever vid sidan om, smitarna, förlorarna. De skrankor som finns i kön och klass är aldrig långt borta i hennes texter.

I den mentala topografi som är Munros egen är det som kunde ha skett inte sällan lika viktigt som det som verkligen skedde. Centralt är allt det där som

personerna inte kunde eller ville förstå, där och då, men som först långt senare står uppenbarat, i bästa fall epifaniskt. Hon visar att vårt allra innersta i princip är onåbart för andra människor, och ofta även undflyr oss själva – förrän det är för sent.

Kompromisslöst demonstrerar Alice Munro att kärleken inte ofta räddar oss eller skänker en lycka att lita på, och att få saker kan så förgöra oss som våra egna drömmar. Sexualiteten finns där städse, dess kraft är drabbande, men inte sällan blind, till och med förödande. Även om verklig lycka kan uppstå, ofta på ett bakvänt vis, förblir människorna sällan ostraffade för sin tro på den romantiska kärleken.

Detta kunde bli outhärdligt mörkt, plågsamt till och med, om det inte varit för att hennes genomborrande klarsyn samsas med något som jag i brist på bättre måste kalla ömhet. Läser man nog mycket av Alice Munros verk, kommer man i någon av hennes noveller förr eller senare att stå ansikte mot ansikte med sig själv; det är ett möte som alltid lämnar en omskakad, inte sällan förändrad, men aldrig förintad.

I Alice Munros noveller samspelar det skenbart prosaiska ytplanet på ett intressant vis med hennes sätt att skriva och hennes egenartade berättarteknik. Den minimalistiska stil som möter oss är ren, klar, subtil och förbluffande precis. Det är en utmaning att hitta ett umbärligt ord eller en överflödig fras. Att läsa en text av henne är som att se en katt gå över ett dukat middagsbord. Ofta kan en kort novell täcka decennier, sammanfatta ett liv, allt medan hon skickligt rör sig mellan olika tidsplan. Inte undra på att Alice Munro ofta förmår säga mer på 30 sidor än vad vanliga romanförfattare ej förmår på 300. Hon är en ellipsens virtuos, och – som Akademien sagt i sin korta motivering – den samtida novellkonstens mästare.

I denna sal har genom åren rader av framstående vetenskapsmän mottagit sina välförtjänta belöningar för att ha löst någon av universums eller vår materiella existens stora gåtor. Men ni, Kära Alice Munro, har som få andra kommit nära att lösa det största mysteriet av dem alla, det mänskliga hjärtat och dess nycker.

Svenska Akademien lyckönskar er varmt. Jag ber nu Jenny Munro stiga fram för att i sin mors ställe ta emot 2013 års Nobelpris i litteratur ur Hans Majestät Konungens hand.

Taggar

2010-tal, 2013, Författare, Hyllningstal, Man, Nobelpriset, Svenska Akademien

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/peter-englund-tal-om-alice-munro>